

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Národní ústav pro vzdělávání/IPs Podpora krajského akčního plánování /P-KAP/leden 2019

PODPORA INKLUZE

POJETÍ TEMATICKÉ OBLASTI V PROJEKTU P-KAP

IV. součást verze pro decizní sféru vzdělávací politiky České republiky

Obsah

1.	Definice tematické oblasti/oblasti intervence	3
1.1.	Definice tematické oblasti	3
1.2.	Definice klíčových slov z tematické oblasti	3
1.3.	Definice oblasti intervence v projektu P – KAP	4
2.	Východiska pro tematickou oblast	4
3.	Vývoj v tematické oblasti.....	6
4.	Charakteristika oblasti intervence.....	6
5.	Diferenciace dle typů škol	7

1. Definice tematické oblasti/oblasti intervence

1.1. Definice tematické oblasti

„Inkluzivní vzdělávání je vnímáno na úrovni systému, zřizovatelů, škol, žáků, rodičů a veřejnosti jako vysoce kvalitní vzdělávání, které umožňuje nejen rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání, ale i spravedlivou a přiměřenou podporu zohledňující různé vzdělávací potřeby žáků tak, aby plně využili svého studijního potenciálu, aby se nevytvářely bariéry a nesnižovaly se nároky na žádné skupiny.“ (Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2016 – 2018¹).

Inkluzivní vzdělávání, označované také pojmem společné vzdělávání, vychází z požadavku přizpůsobení edukačního prostředí žákům. V takovém prostředí lze pracovat s heterogenní skupinou žáků a akceptovat tak různorodost pohlaví, etnicity, kultury, jazyka, sociálního prostředí, popř. věku; lze také pracovat s různou úrovní předpokladů, včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami či mimořádným nadáním. Inkluzivní vzdělávání dává možnost vytvoření „školy pro všechny“.

Zároveň je potřeba chápat, že **pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je zásadní volba vhodného oboru,** který odpovídá jejich osobním možnostem i omezením. Důležité je tedy racionální pochopení reálných hranic inkluze tak, aby byla skutečně přínosem pro všechny, neboť stanovení nereálných studijních cílů nepovede, ani při maximálním využití odpovídajících podpůrných opatření, k jejich naplnění, a v konečném důsledku povede naopak ke ztížení pracovního, a pravděpodobně i společenského uplatnění žáka se **speciálními vzdělávacími potřebami** v budoucnu. Zde je potřeba vyzdvihnout také význam motivace takových žáků ke správnému postoji, kde prioritní není dosažení nějaké formy úlevy, ale spíše využití podpory k rozvoji takového žáka.

Je důležité neopomenout ani význam podpory nadaných a mimořádně nadaných žáků a vytváření (inkluzivního) prostředí, ve kterém budou mít možnost efektivně své nadání rozvíjet. Je potřeba také nepodceňovat význam včasné identifikace, nebo i diagnostiky nadání a význam dostatečné metodické podpory dotčených pedagogů v této oblasti.

V této souvislosti chceme zmínit z důvodu **vymezení nadání** Renzulliho model² (1986), dle kterého mají lidé uznávaní za své výrazné výkony poměrně dobře definovatelnou sadu tří vzájemně se prolínajících shluků:

- nadprůměrná schopnost,
- angažovanost v úkolu,
- tvořivost.

Je důležité upozornit, že žádná z těchto komponent samostatně nadání netvoří. Jedná se totiž o interakci mezi zmíněnými třemi shluky.

1.2. Definice klíčových slov z tematické oblasti

Speciální vzdělávací potřeby – potřeby těch osob, které v důsledku zdravotního postižení či znevýhodnění (zdravotního, sociálního), omezujícího jejich standardní vzdělávání v tzv. hlavním vzdělávacím proudu, potřebují, aby jim společnost pomáhala tím, že tato omezení odstraňuje nebo zmírňuje vhodnými vzdělávacími prostředky (podpůrná opatření), aby tak mohlo být dosaženo

¹www.vzdelavani2020.cz

²www.nadanedeti.cz/pro-odborniky-modely-nadani

naplnění vzdělávacích možností a práv na vzdělání rovnoprávně s ostatními v souladu se zdravotním stavem, kulturním prostředím nebo jinými životními podmínkami dané osoby.

Nadaný žák – vykazuje při adekvátní míře podpory, ve srovnání s vrstevníky, vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, uměleckých, manuálních nebo sociálních dovednostech.

Mimořádně nadaný žák – je ten žák, jehož úroveň dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností, popřípadě v jednotlivých oblastech rozumových schopností, ve stejných oblastech, jak je uvedeno výše.

Podpůrná opatření – nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta (podrobněji viz kapitola 2).

1.3. Definice oblasti intervence v projektu P – KAP

Definice oblasti je dána **naplněním těchto základních znaků inkluzivního vzdělávání:**

- ke vzdělávání mají přístup všichni bez rozdílu;
- vzdělávání je snadno a bezpečně fyzicky přístupné;
- vzdělávání si mohou dovolit všichni, je ekonomicky dostupné;
- vzdělávání je poskytováno v odpovídající kvalitě, reaguje na potřeby měnící se společnosti, včetně odborného náhledu na potřeby zdravotně postižených i komunit z odlišného kulturního a sociálního prostředí.

Intervence Podpora inkluze, jak již naznačujeme v kapitole Definice tematické oblasti, kde zmiňujeme důležitost volby vhodného oboru, je v projektu P-KAP provázána s intervencí Rozvoj kariérového poradenství včetně prevence předčasných odchodů ze vzdělávání.

2. Východiska pro tematickou oblast

Základním a logickým východiskem je především školský zákon č. 561/2004 Sb. ve znění novely školského zákona č. 82/2015 Sb. v platném znění, respektive vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (č.27/2016 Sb. ve znění novely č. 270/2017 Sb.). Těmito právními normami je zaváděn systém 5 stupňů podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Příslušná vyhláška³ popisuje podpůrná opatření prvního stupně jako opatření, která představují minimální úpravu metod, organizace a hodnocení vzdělávání a jsou poskytována žákovi, u kterého se projevuje potřeba úprav ve vzdělávání nebo školských službách a zapojení v kolektivu. Podpůrná opatření prvního stupně nemají normovanou finanční náročnost a jsou financována v režii školy. Podpůrná opatření druhého až pátého stupně se poskytují na základě doporučení školského poradenského zařízení a s informovaným souhlasem zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka. Financování těchto stupňů nárokuje škola ze státního rozpočtu. **Podpůrná opatření jsou definována výše uvedeným zákonem a jejich úplný přehled je uveden v příloze č. 1 vyhlášky č. 27/2016 Sb. v platném znění (viz výše), proto je zde neuvádíme.**

³Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Praha, MŠMT, 2016.

Nová je také možnost poskytovat podpůrná opatření ve školských zařízeních, která se podílejí na vzdělávání žáka, případně na přípravě na vzdělávání žáka. Ve středoškolském vzdělávání se jedná především **školní kluby, domovy mládeže a střediska volného času.** Druh a rozsah podpůrných opatření v těchto zařízeních se řídí podpůrnými opatřeními, která má žák k dispozici ve škole a která jsou nezbytná i pro jeho činnost ve školských zařízeních. **Rozsah podpory je limitován dobou, kterou žák v těchto zařízeních tráví.** Popis možné podpory je uveden v přehledu podpůrných opatření.

V této intervenci vycházíme z následujících dokumentů:

Novela školského zákona č. 82/2015 Sb. v platném znění

Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (č.27/2016 Sb. ve znění novely č. 270/2017 Sb.)

Koncepce rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014–2020

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020

Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2016–2018

Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání na období 2014–2020

Relevantní strategické dokumenty krajů, jako např.: Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy jednotlivých krajů na léta 2016–2020 apod.

<http://www.msmt.cz/o-webu-msmt/spolecne-vzdelavani>

<http://www.nuv.cz/t/in>

www.msmt.cz/file/36884 *Průvodce ředitele společným vzděláváním.* Praha, MŠMT, 2016.

<http://www.msmt.cz/file/37166> *Financování společného vzdělávání.* Praha, MŠMT, 2016.

<http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/5-1-1-vymezeni-integrace-a-inkluzie-ve-vzdelavacim-procesu.html>

<http://www.cosiv.cz/prehled-literatury-k-tematu-inkluzivniho-vzdelavani-v-cr/>

<http://www.inkluzivniskola.cz/>

<http://www.inkluzie.cz/>

www.asistentpedagoga.cz/kvalifikacni-predpoklady

www.talentovani.cz/

www.cizinci.nidv.cz/

<https://www.european-agency.org/> *European agency for Special Needs and Inclusive Education*

3. Vývoj v tematické oblasti

Vývoj v této oblasti intervence se dá v podstatě popsat jako **posun od integrace k inkluzi**. Proto je důležité také vzájemné vymezení pojmů inkluze versus integrace. Dle Tomáše Houšky⁴ na rozdíl od integrace, kdy se pomůže jednotlivci v začlenění do třídy a přizpůsobení se třídě, znamená inkluze vytvoření diferencovaných podmínek různým žákům tak, že všichni – ač se svými schopnostmi mohou lišit – získají prostředí, které je optimálně rozvíjí, a přitom mohou pracovat ve společné, výkonově heterogenní sociální skupině.

V projektu P–KAP zjišťujeme aktuální stav v oblasti inkluze na středních a vyšších odborných školách, jakož i vývoj a podporu v aplikaci nového právního prostředí prostřednictvím aktivity nazvané *Mapování stavu inkluzivního vzdělávání na SŠ a VOŠ*. V rámci této aktivity garant inkluze v každém kraji připravuje, realizuje a vyhodnocuje ve školách potřebná šetření, zejména polostrukturované rozhovory s pracovníky škol i žáky, sleduje výuku apod. Na základě analýzy stavu inkluzivního vzdělávání v konkrétní škole zpracovává zprávu a navrhuje opatření vedoucí ke zlepšení. Tato zpráva je neveřejná, mimo jiné kvůli odůvodněné snaze získat pokud možno co nejkvalitnější data od respondentů. Budou vytvořeny také souhrnné zprávy, a to za období 2016–2018 a 2019–2021. Tyto zprávy by měly být zpětnou vazbou kraji, zřizovateli, potažmo MŠMT či NÚV, s cílem umožnit tak správnou volbu prospěšných a cílených opatření pro podporu inkluzivního vzdělávání, minimálně v případě tvorby a realizace krajských akčních plánů II (KAP II).

Díky sledování aktuálního vývoje v této oblasti se kontinuálně snažíme identifikovat vývojové trendy, potřeby škol a problémové oblasti tak, abychom dle aktuálních zjištění mohli okamžitě vyhodnocovat situaci, aby tak intervence reagovala na aktuální stav, byla cílená a směřovala vždy smysluplným směrem. Zkušenosti z mapování budou sdíleny a diskutovány s relevantními kmenovými zaměstnanci Národního ústavu pro vzdělávání s cílem identifikovat společné problémy škol a řešit je formou systémové podpory. Cílem je využít aktuální a živé poznatky z terénu jako podklad pro cílené intervence v oblasti inkluze, které budou pokud možno pružně a bez dlouhých prodlev reagovat na potřeby, a zajistit tak smysluplný a plně reflektovaný přístup k systémovému rozhodování.

4. Charakteristika oblasti intervence

Intervence Podpora inkluze se zaměřuje na tyto níže uvedené oblasti.

Práce školy v oblasti inkluze:

Na úrovni vedení školy a pedagogických pracovníků:

- vedení školy zavádí, resp. podporuje inkluzivní principy ve vzdělávání, připravuje školní podpůrný program (např. ŠAP nebo PA pro rozvoj v oblasti inkluze);
- pedagogové školy efektivně využívají formativního hodnocení, podporují a spoluutvářejí sebehodnocení žáků, rozvíjejí žáky prostřednictvím přiměřených, avšak dostatečně náročných cílů, které podpoří adaptaci žáků na jejich praktický život;
- pedagogové školy ve své práci v plné šíři využívají pedagogickou diagnostiku;
- pedagogové školy zpracovávají a vyhodnocují plán pedagogické podpory; individuální vzdělávací plán; individuální výchovný plán;

⁴ HOUŠKA, T. *Inkluzivní škola*, Osmileté gymnázium Buďanka o.p.s. Praha: Česká pedagogická komora, 2007. s. 7

- pedagogové školy si osvojují vybrané speciálně pedagogické poznatky a postupy, které vhodně využívají ve své práci;
- pedagogové školy efektivně spolupracují s asistentem pedagoga při práci s jednotlivým žákem i s celou třídou;

Práce s kurikulem:

Plánované kurikulum žáků s potřebou podpůrných opatření ve vzdělávání:

- přizpůsobuje formy a metody výuky možnostem žáků;
- přizpůsobuje množství práce, která je žákům zadávána, jejich možnostem;
- přizpůsobuje formy, metody a podmínky zjišťování výsledků učení žáků a jejich hodnocení reálným možnostem žáků;
- zajišťuje další podpory pro žáky nad rámec školní práce, které směřují k rozvoji dovedností, schopností, motivace a postojů žáků.

Vedení školy:

- uzpůsobuje podmínky vzdělávání specifickým žáků a potřebě podpůrných opatření (organizace práce ve třídě, délka vyučovací hodiny, střídání práce a odpočinku aj.);
- zohledňuje charakter obtíží žáků také v průběhu zkoušek, přijímacího řízení i ukončování studia;
- zajišťuje podporu žákům dalšími odborníky, případně subjekty;
- využívá disponibilní hodiny pro předměty speciálně pedagogické péče;
- využívá na podporu žákova vzdělávání i specifické organizační formy vzdělávání (např. studijní skupiny určené pro speciálně pedagogickou péči apod.).

Odborná podpora

- škola spolupracuje se školským poradenským zařízením;
- škola má školní poradenské pracoviště;
 - a. základní forma – výchovný poradce, školní metodik prevence, třídní učitelé,
 - b. rozšířené – doplnění o školního psychologa nebo školního speciálního pedagoga
- škola využívá na podporu pedagogické práce asistenty pedagoga;
- škola spolupracuje s dalšími orgány a organizacemi, které podporují vzdělávání žáků s potřebou podpůrných opatření (OSPOD, NNO...);
- vytvoření rámce a nástrojů pro identifikaci a diagnostiku nadaných a mimořádně nadaných žáků poradenskými zařízeními s cílem podpořit školy v práci s touto skupinou.

5. Diferenciace dle typů škol

V oblasti inkluze je tato problematika poněkud odlišná od ostatních intervencí. **Specifika v tomto ohledu jsou vázána spíše na druh a charakter speciálních vzdělávacích potřeb žáků.** Specifika v přístupu škol jsou ovlivněna personálními možnostmi (osobním přístupem vedení školy a dotčených pracovníků), regionálním kontextem (škola má dobrou pověst v oblasti inkluze, a tím pádem je o ni zájem ze strany žáků se **speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků nadaných**, respektive jejich zákonných zástupců) a někdy i zřizovatelem (specifikuje, jaké žáky má škola přijímat). Samozřejmě, že druh a charakter **speciálních vzdělávacích potřeb** žáka také zužuje škálu oborů, které může studovat. V tomto směru jde nejen o zajištění výběru vhodného oboru z hlediska reálných možností žákova uplatnění v budoucnu (zde je potřeba podporovat diskuse o reálných podmínkách a nárocích daného oboru s budoucími žáky, resp. jejich zákonnými zástupci), ale také především o zajištění potvrzení o

zdravotní způsobilosti ke studiu a výkonu povolání vycházející z reálného stavu, resp. zasvěcenost a odpovědnost lékařů. V tomto smyslu je na místě širší mezioborová diskuse, která by zohlednila úhel pohledu jak pedagogů, tak lékařů, psychologů i kariérových poradců a hledala konsenzus v zájmu dětí – žáků a studentů.